

Юридичні науки

УДК 341.231.14

Мандзюк Маргарита Михайлівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мандзюк Маргарита Михайловна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Mandziuk Margarita

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Asiryan Susanna

Candidate of Legal Sciences, Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
БІЖЕНЦІВ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ**

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСА БЕЖЕНЦЕВ В КОНТЕКСТЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ
ЧЕЛОВЕКА**

**ACTUAL PROBLEMS OF INTERNATIONAL LEGAL STATUS OF
REFUGEES IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS PROTECTION**

Анотація. У статті автор розглядає проблему міжнародно-правового статусу біженців в контексті захисту прав людини, аналізуючи нормативні акти та інші заходи міжнародної спільноти, спрямовані на її регулювання. Особлива увага приділяється системі міжнародних інституцій щодо захисту прав біженців.

Ключові слова: біженець, правовий статус біженця, заходи контролю зовнішньої міграції.

Аннотация. В статье автор рассматривает проблему международно-правового статуса беженцев в контексте защиты прав человека, анализируя нормативные акты и другие меры международного сообщества, направленные на ее регулирование. Особое внимание уделяется системе международных институтов по защите прав беженцев.

Ключевые слова: беженец, правовой статус беженца, меры контроля внешней миграции.

Summary. In the article the author considers the problem of international legal status of refugees in the context of the protection of human rights by analyzing the legal acts and other measures the international community, aimed at its regulation. Special attention is paid to the system of international institutions to protect the rights of refugees.

Key words: refugee, the legal status of refugee control measures of external migration.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах глобалізації міжнародних відносин та посилення взаємодії між державами гостро постає проблема біженців, як невід'ємного елементу міжнародного гуманітарного права. Актуальність даної тем викликана також збільшенням кількості локальних військових конфліктів, питання вирішення яких виходить за межі національної юрисдикції. Проблема біженців висвітлена у численних працях, та в силу постійного розвитку геополітичних процесів дане питання потребує додаткового вивчення та постійного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема біженців висвітлена у численних працях, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких В.Д. Андрієнко, М.О. Баймуратов, Ю.С. Шемшученко, В.Ф. Погорілко, Ю.М. Тодика, М.О. Шульга та інші автори.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення заходів для вирішення проблеми міжнародно-правового статусу людини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Починаючи дослідження даного питання, перш за все потрібно визначитись власне з поняттям «біженець». Визначення цього терміна наведено у статті 1 Конвенції про статус біженців 1951 року, а саме те, що: «будь-яка особа, котра внаслідок подій, що відбулися до 1 січня 1951 р., через цілком обґрунтовані побоювання стали жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом унаслідок згаданих

побоювань; або, не маючи певного громадянства й перебуваючи за межами країни свого попереднього звичайного місця проживання внаслідок схожих подій, не може або не хоче повернутися до неї через такі побоювання» [1].

Дане визначення має домінуюче значення в міжнародному праві. Конвенція визначає вичерпний перелік критеріїв, за наявності яких надається статус біженця. Проте держави можуть розширювати зазначене визначення з метою надання допомоги також іншим особам, які, на їх думку, потребують захисту.

Потрібно також відзначити, що визначення поняття «біженець» Конвенції 1951 р. мало обмеження. Першим таким обмеженням є часове обмеження. Воно полягає у тому, що згідно Конвенції право вважатися біженцем не поширюється на осіб, що стали такими у результаті подій, які відбулися після 1 січня 1951 р. Наступним є географічне обмеження: «події, які відбулися у Європі до 1 січня 1951 р.». Дані обмеження значно ускладнювали вирішення проблеми біженців, тому для вирішення вищевказаної проблеми у 1957 р. був прийнятий Протокол, що стосується статусу біженця. Протокол відмінив положення Конвенції 1951 р. про обмеження строку 1951 р., що зробило Конвенцію універсальним актом.

Аналіз наведеного визначення дає нам можливість відмітити, що правовий статус біженців має особливий характер. Так, біженці володіють основними правами людини, які застосовуються до всіх, та при цьому, вони користуються правами та привілеями, властивими лише їм, і якими вони володіють на підставі універсальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють правовий статус біженців [2, с. 9].

Саме через неоднорідний та численний характер правового регулювання статусу біженців, в сучасному суспільстві відсутній єдиний концептуальний підхід, щодо їх місця в системі міжнародного права. Поширеним є положення, згідно з яким міжнародне право захисту прав

біженців можна вважати інститутом у системі міжнародного права захисту прав людини. Дане положення базується на тому, що гарантування поваги та забезпечення захисту основних прав людини сприяє вирішенню проблеми біженців та запобігає їх виникненню. Міжнародне право, що стосується біженців, має на меті завдання забезпечення гуманного поводження з групами людей, які є найбільш вразливими. Так само міжнародне право захисту прав людини сприяє збереженню гідності та благополуччя кожної людини, в тому числі біженців.

Отже, очевидним є той факт, що багато загальновизнаних прав людини прямо поширюється на біженців. До них належать право на життя, захист від катувань і поганого поводження, право на громадянство, право на свободу пересувань, право залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися в свою країну, право не зазнавати примусового повернення. Основні права людини мають універсальне застосування, особливо для біженців, які стали такими в результаті недотримання прав людини в країні їх походження.

На сьогоднішній день створена система міжнародних інституцій щодо захисту прав біженців. Центральне місце серед них займає Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (далі -УВКБ). Управління Верховного комісара ООН у справах біженців забезпечує захист і допомогу біженцям у різних державах світу. Головний офіс УВКБ ООН у Женеві.

УВКБ було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1950 р. і розпочало свою роботу в 1951 р. УВКБ діє на підставі Статуту організації та згідно з Конвенцією ООН про статус біженців 1951 року і Протоколу до неї 1967 року. На початковому етапі його основною метою було надання допомоги більш як мільйону біженців у Європі по закінченню Другої Світової Війни.

Сьогодні УВКБ прагне зменшити кількість ситуацій вимушеного переселення, закликаючи держави та інші інституції до створення умов для захисту прав людини та мирного врегулювання спорів.

З цією метою УВКБ допомагає біженцям, які повертаються до держави походження, запобігаючи подальшим міграційним процесам.

За умов, коли відповідні національні ресурси не є доступними негайно, УВКБ та інші міжнародні організації надають допомогу, таку як грошові гранти, їжу, інструменти та притулок, школи та лікарні [5, с. 173].

Аналіз діяльності Управління Верховного комісара ООН у справах біженців засвідчив, що фактично контроль за дотриманням прав біженців здійснюється цим Управлінням. Втім зазначена функція юридично не закріплена в Статуті Організації, що суттєвим недоліком правового регулювання.

Держави, які через географічне розташування або з інших причин заповнила значна кількість біженців, повинні невідкладно отримувати допомогу від інших держав згідно з принципом *burden-sharing* – справедливого розподілу тягаря. Такі держави повинні в якнайкоротші терміни консультуватися з УВКБ або з іншим міжнародним органом задля того, щоб відповідні особи могли отримати повний захист і надзвичайну допомогу та з метою пошуку найбільш оптимальних довготермінових рішень [3].

Такий принцип розподілу тягаря щодо надання притулку закріплений п. 2 ст. 2 Декларації ООН про територіальний притулок і передбачає, що держави окремо або спільно або через ООН повинні розглядати в дусі міжнародної солідарності належні міри для полегшення тягаря, що лежить на одній із держав.

Визначаючи правовий статус біженця, необхідно зазначити, що питання правового статусу біженця регулюються не тільки нормами міжнародного права, а також нормами національного законодавства

відповідної країни, у якій конкретно шукає притулку особа, яку за законодавством можна вважати біженцем [4, с. 39].

Не дивлячись на детальну теоретичну розробленість питання правового захисту біженців, на практиці часто виникають труднощі пов'язані з правовим статусом таких осіб.

Так, сусідні краї часто змушені встановлювати контроль за рівнем біженців, оскільки велика їх кількість може негативно відзначитись на соціально-економічному розвитку країни.

Щоб зменшити приплив біженців, крім застосування обмеження доступу осіб, які шукають притулок на території іноземної держави та відгородження національними кордонами, простежуються і інші методи вирішення проблеми.

Мова йде про застосування всіх припустимих політичних, економічних та дипломатичних важелів впливу, спрямовування їх на вирішення конфліктів з метою уникнення загрози життю людей.

Якщо такі дії вже були вчинені, а люди і далі рятуються масовою втечею, потрібно локалізувати проблему в місці її виникнення, знайти її причину.

Отже, відсутність єдиного підходу держав до питання міграції створює значні труднощі для міжнародної взаємодії.

При цьому біженці намагаються потрапити в найбільш забезпечені країни з високими соціальними розвитком.

Важливою проблемою також виступає те, що зростаючим пріоритетом ЄС є заходи контролю зовнішньої міграції, хоча ці дії неминуче обмежують доступ до процедур притулку і доступу до ефективного захисту.

Слід також відзначити, що деякі контрольні механізми створені в рамках універсальних і регіональних угод та організацій, а інші створені на підставі окремого міжнародного договору, що регулює певний вид прав.

Разом з цим більшість контрольних механізмів не мають реальних повноважень для поновлення порушених основних прав біженця, а носять характер дорадчого органу [6, с.83].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже можна зробити висновок, що на сьогодні діє не досить ефективна система контрольних механізмів за дотриманням прав людини в цілому, біженців.

Недостатня увага з боку міжнародного товариства над процесом урегулювання проблеми біженців створює певні ускладнення правового, економічного та соціального характеру. При цьому такі ускладнення виникають як причини об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Подальший розвиток глобалізаційних процесів у міжнародних відносинах вимагає розроблення комплексного підходу захисту прав біженців.

Та потрібно пам'ятати, що реалії сьогодення викликають появу нових категорій осіб, які потребують захисту, що зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у галузі прав людини та прав біженців в тому числі.

Література

1. Конвенція про статус біженців 1951 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_011
2. Поєдинок О. Р. Права біженців у контексті фрагментації міжнародного права / Автореф. ... дис. канд. юрид. наук. – К., 2010. – 20 с.
3. Висновок Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) № 22 (XXXII) – 1981 рік: «Захист шукачів притулку у

ситуаціях їх масового притоку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unhcr.org.ua/img/uploads/docs/ExCom_22.pdf.

4. Микитенко Є. В. Щодо особливостей правового регулювання статусу біженців / Є. В. Микитенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - 2015. - Вип. 14(1). - С. 38-40.
5. Юрлова Н. В. Деякі питання міжнародно-правового регулювання надання притулку у сучасному міжнародному праві / Н. В. Юрлова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. - 2016. - Вип. 31. - С. 168-177. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_31_17
6. Козинець, І. Г. Система міжнародних контрольних механізмів за дотриманням прав біженців / І. Г. Козинець // Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф «Істина», 2014. – С. 82-84.

References

1. Konventsiiia pro status bizhentsiv 1951 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:
http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_011
2. Poiedynok O. R. Prava bizhentsiv u konteksti frahmentatsii mizhnarodnoho prava / Avtoref. ... dys. kand. yuryd. nauk. – K., 2010. – 20 s.
3. Vysnovok Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv (UVKB OON) # 22 (XXXII) – 1981 rik: «Zakhyst shukachiv prytulku u sytuatsiiakh yikh masovoho prytoku» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://unhcr.org.ua/img/uploads/docs/ExCom_22.pdf.
4. Mykytenko Ye. V. Shchodo osoblyvostei pravovoho rehuliuвання statusu bizhentsiv / Ye. V. Mykytenko // Naukovyi visnyk

Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. - 2015. - Vyp. 14(1). - S. 38-40

5. Yurlova N. V. Deiaki pytannia mizhnarodno-pravovoho rehuliuвання nadannia prytulku u suchasnomu mizhnarodnomu pravi / N. V. Yurlova // Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia. - 2016. - Vyp. 31. - S. 168-177. - Rezhym dostupu:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_31_17
6. Kozynets, I. H. Systema mizhnarodnykh kontrolnykh mekhanizmiv za dotrymanniam prav bizhentsiv / I. H. Kozynets // Suchasni problemy pravovoi systemy ta derzhavotvorennia v Ukraini : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf «Istyna», 2014. – S. 82-84.